

MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
SZAKDOLGOZATI FELADATKIÍRÁS

Név: **Felföldiné Vavrek Viktória**

Neptun kód: **T4PXX7**

Képzés megnevezése (képzési forma és tagozat): **Közoktatási vezető és pedagógus szakvizsga**

Szak: **Egyéb**

Szakirány:

Illetékes intézet: **Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Tanárképző Intézet**

A szakdolgozat címe: **A professzionális pedagógusi kommunikáció jelentősége**

Konzulens neve, beosztása: **Jaskóné Gácsi Mária, tanszékvezető**

A szakdolgozati feladatkiírás kiadásának időpontja:

Miskolc, 2019.

.....

Hallgató aláírása

A témát elfogadtam.

p. h. ....

Konzulens aláírása

.....

Intézetigazgató aláírása

MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
KONZULTÁCIÓS LAP

**Hallgató neve: Felföldiné Vavrek
Viktória**

Neptun kód: T4PXX7

Szakdolgozat címe: A professzionális pedagógusi kommunikáció jelentősége.

Konzulens neve: Jaskóné Gácsi Mária

Konzultáció időpontja

2019.02.08.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.03.12.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.03.17.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.03.23.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.04.10.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.04.13.

Konzulens aláírása

Konzultáció időpontja

2019.04.15.

Konzulens aláírása

Dátum: 2019. április 08.

A szakdolgozat beadható:

.....

Konzulens aláírása

EREDETISÉGI NYILATKOZAT

Alulírott : **Felföldiné Vavrek Viktória**

Neptun-kód: **T4PXX7**

a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának végzős hallgatója ezennel büntetőjogi és fegyelmi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy **A professzionális pedagógusi kommunikáció jelentősége.**

című szakdolgozatom saját, önálló munkám; az abban hivatkozott szakirodalom felhasználása a forráskezelés szabályai szerint történt.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat esetén plágiumnak számít:

- szözszerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem, és tudomásul veszem, hogy plágium esetén szakdolgozatom visszautasításra kerül.

Kijelentem továbbá, hogy szakdolgozatom nyomtatott és elektronikus (CD-n és a <http://midra.uni-miskolc.hu> tárhelyre feltöltött) példányai szövegükben, tartalmukban megegyeznek.

Miskolc, 2019. április 08.

.....
Hallgató

Miskolci Egyetem
Bölcsészstudományi kar
Tanárképző Intézet

A professzionális pedagógusi kommunikáció jelentősége

Konzulens:

Jaskóné dr. Gácsi Mária
főiskolai docens
Miskolci Egyetem BTK
Tanárképző Intézet

Készítette:

Felföldiné Vavrek Viktória
Közoktatás vezető és pedagógus
szakvizsga szakirány

Miskolc, 2019.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	7
1.1.	Hipotézis.....	8
2	A kommunikáció.....	9
2.1.	A kommunikáció négy alapfunkciója.....	9
2.2.	A kommunikáció szintjei.....	9
2.3.	A kommunikációs kompetencia.....	10
3	A professzionális tanári kommunikáció.....	11
3.1.	Tanári nehézségek.....	12
3.2.	Alapkészségek.....	14
3.3.	A pedagógiai kommunikációs elmélet kialakulása.....	15
3.3.1.	A nem verbális kommunikáció.....	15
3.3.2.	A verbális kommunikáció.....	16
3.4.	A pedagógiai kommunikáció.....	18
3.4.1.	A hatékony és a kevésbé hatékony tanárok jellemzői.....	19
3.5.	A pedagógiai kommunikáció céljai.....	20
3.5.1.	A pedagógiai kommunikáció színtere.....	20
3.5.2.	A pedagógiai kommunikáció résztvevői.....	20
3.5.3.	Az iskolai kommunikáció minőségi és mennyiségi indexe.....	23
3.5.4.	Redundancia.....	24
4	A tanulók verbális kommunikációja.....	26
4.1.	Tanári előadás.....	26
4.2.	A pedagógiai értékelés és a kommunikáció kapcsolata.....	32
4.2.1.	A dicséret funkciói.....	33

4.2.2. A fegyelmezés.....	34
4.3. A szimmetrikus tanár-diák kapcsolatrendszer jellemzői.....	35
4.4 A tanulók kommunikációs viselkedése.....	35
4.5. Kommunikációs gátak.....	37
5. Befolyásolás a kommunikáció által.....	39
5.1. Tömegkommunikáció.....	39
5.2. Meggyőzés.....	40
5.2.1. A meggyőződések előrelépésének három fázisa.....	40
5.3. Manipuláció.....	41
5.4. A tanári kommunikáció színterei.....	42
6 Vizualis kommunikáció.....	44
6.1. Szemléltetés.....	44
6.1.1. A szemléltetés alkalmazásának indokai.....	44
6.2. A formalizáció.....	45
7 Összegzés.....	47
Summary.....	48
8 Irodalomlista.....	51
9 Mellékletek.....	52

1. BEVEZETÉS

Szakdolgozatomban a professzionális pedagógusi kommunikációt, illetve annak hiányát és jelentőségét mutatom be, tanulmányokon, tanárok véleménye és az én szemszögem alapján.

A Kazinczy Ferenc Általános Iskola, Lőrincze Lajos tagintézménye, ahol jelenleg alsó tagozatos tanító vagyok. Iskolám Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Mikóháza településen, Sátoraljaújhely közelében fekszik. 1965-től a körzetesítés óta 4 falu tanulói (Alsóregmec, Felsőregmec, Mikóháza, Vilyvitány) járnak ide. Először a felső, majd az alsó tagozatot is központosították.

1995 óta viseli iskolánk Lőrincze Lajos nevét, ehhez hűen egyik kiemelt célkitűzésünk az anyanyelv ápolása, művelése. Tanulóink, tanáraink is egyaránt tagjai a „Beszélni nehéz!” körnek. Két testvériskolánk is Lőrincze Lajos nevét viseli: a szentgáli Lőrincze Lajos és a hegyeshalmi Lőrincze Lajos Általános Iskola, akikkel két évente találkozókat szervezünk.

2001-ben pályázati úton felújításra került az iskola épülete. Számítógépes tanterem, könyvtár és tornaterem is helyet kapott benne. 2002-ben először nyerte el intézményünk az Ökoiskola címet. Még kétszer adtunk be sikeres pályázatot, majd 2012-ben az Örökös Ökoiskola címet is megkaptuk. Ennek szellemében tagintézményünkben sok programot szervezünk a munkaterv alapján. Fűszer- gyógynövénykert kialakítása, komposztáló, esővízfogó, gyönyörű zöld udvar, amire nagyon vigyázunk. 2005-ben a tanulói létszámcsökkenés miatt a Kazinczy Ferenc Általános Iskola tagiskolája lettünk. 2010-től halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrációs nevelésben részesülnek.

1-2. – 3-4. osztályokban fő tantárgyakat tekintve csoportbontásban dolgozunk.

Délután 3 napközis csoport és 1 tanulószoba segíti a tanulók felkészülését.

Tehetséggondozó, felzárkóztató foglalkozásokon segítjük tanulóink munkáját.

Szakköri foglalkozás keretében zene-, tánc-, báb-, hangszeroktatás is folyik. Egy olyan

közösségnek vagyunk a tagja, ahol a kollégák segítik egymást a problémák megoldásában.

Az

oktatás-nevelés mellett fő feladatunknak tartjuk: segítséget adni a gyermekeknek az előrehaladásban.

A kemény munka mellett jó hangulatban telnek napjaink, remélem még sokáig dolgozatok itt.

Személy szerint én ebben a tanévben elsősöket tanítok. Nagy kihívás ez nekem, mert ez az első kis elsős csapatom. Tizenhárom elsős kilenc lány és négy fiú. Majdnem mindent én tanítok neki nagyon fárasztó velük a munka.

A szakmai előmeneteletem fontosnak tartom. Az intézményvezetőnk minden lehetőséget megad arra, hogy tovább képezzük magunkat, a gond csak az, hogy kis tantestület vagyunk. Ha egy ember csak egy napra is kiesik, a többieknek nagyon sok a plusz munka. Szakmai továbbképzéseken mindig részt veszünk. Jelen pillanatban azonban a tantestület tagjai közül, csak én tanulok. A minap tudtam meg, hogy jövőre minősülni is fogok, úgyhogy az elmúlt három év, sok kihívást és megfelelni akarást is tartogat számomra.

1.1. Hipotézis: Az pedagógusok és a szülők közötti kommunikációban a bevált kommunikációs eszközökön kívül egyre jobban előtérbe kerültek a modernebb technikák. (pl. mobiltelefon, email, viber, facebook). Azt látom, hogy a mai világban, egyre többet használjuk ezeket az eszközöket, aminek negatív hatása, hogy a személyes találkozók, pl.(szülői értekezlet) gyakran elmarad érdeklődés hiányában. A szülők már egy új generáció tagjai, már elvárják, hogy a pedagógusok is haladjanak a korral és használják ezeket az eszközöket.

2. A kommunikáció

A kommunikáció mai értelemben: információcsere, közlés, tájékoztatás. Itt az információ egy összefoglaló megnevezés a tudásra, az ismeretekre és a tapasztalatokra. Információcsere folyamata általában egy közös jelrendszer segítségével. *Communicare* kifejezésből származik, melynek jelentése: közölni, közössé tenni, átadni. A közös lét alapja A kommunikáció célja: információ átadás, információszerzés Fontos, hogy a kommunikációban mindenki ugyanazt értse. Az ember, hogy jól tudjon kommunikálni szüksége van élettani, pszichológiai, társadalmi ismeretekre. A nyelv a kommunikáció legfontosabb kelléke.

2.1. A kommunikáció négy alafunkciója:

- Információs: a folyamat szereplői között információs csere megy végbe, így közölnek ismereteket, igazságokat és ezek indoklását fogalmazzák meg.
- Érzelmi: ezzel a funkcióval a kommunikációban résztvevő felek az érzelmeiket belevonják a beszélgetésbe és ezzel oldják a bennük lévő ingerültséget oldani.
- Motivációs: itt az információt közlő szeretné a maga oldalára fordítani a befogadó felet, mindenféle eszközzel, ami belefér a kommunikációs eszköztárba.
- Ellenőrzési: Újra kommunikálunk az adott emberrel, akivel már egyszer beszéltünk és újabb beszélgetés során kiderítjük, hogy az előző célba ért-e.

2.2. A kommunikáció szintjei:

- érzelmi, kognitív szint: ide tartozik az ember minden kifejező eszközét és érzelmi eszköztárát felvonultató kommunikáció. (tolerancia, empátia, ismeretszerzés,)
- érzelmi szint: a világmindenség történéseihez fűződő kapcsolatát írja körül és osztályozza az érző egyéniség nézőpontjából. (keserűség, boldogság, rossz érzés)
- viselkedési szint: szellemi és pszichikai eljárások kifejeződéseiben nyilvánul meg. Cselekvéssel kommunikáljuk gondolatainkat, érzéseinket, tehát éljük az életünket és érvényesülünk. Átvesszük, megértjük mások híreit.

1. ábra Kommunikáció

Forrás: www.daycommunications.ca/newsAndViews.html

2.3. *A kommunikációs kompetencia:* Wieman és Giles szerint minden emberben megvan a gördülékeny kommunikáció lebonyolításához szükséges készség és szakértelem.

A kommunikációt megzavarhatja, az ún. kommunikációs zaj, valamilyen külső összetevő, ami hátráltatja, hogy a csatornán keresztül az információ eljusson a vevőhöz. Ilyen pl.

- a harsány környezet
- látás, vagy hallászavar
- nyelvtani hibák
- sztereotípiák félreértést okozhatnak

3. A professzionális tanári kommunikáció

A professzionális = mesteri, szakértői.

A professzionális tanári kommunikáció eredményessé teszi a pedagógiai beavatkozásokat, a tanulási folyamatok szervezését, a diákokkal való megfelelő kapcsolat kialakítását. Még én is tanulom, hogy hogyan kell megtalálni a megfelelő hangnemet a más-más magatartású gyerekekkel. Van az osztályunkban egy kisfiú, akin lehet gyakorolni a különféle professzionális tanári kommunikáció eszközeit. A kisfiú, akiről írni szeretnék, az én első osztályomba jár. Nehéz körülmények között élnek. Sok a testvér, ráadásul van egy, aki nagyon fogyatékos. Előző munkahelyem a Deák Úti Általános Iskola volt. Ott fogyatékos gyerekekkel dolgoztam együtt, nem vagyok gyógypedagógus, de ott is találkoztam érdekes helyzetekkel, amit meg kellett oldani, az ottani vezetés, úgy gondolkozott, hogy lehet ugyan segítséget kérni tőlük, de nem érdemes, mert a tiszteletet saját magunknak kell kivívni. Két évet dolgoztam itt, rengeteg tapasztalattal lettem gazdagabb. Amikor először találkoztam a mostani osztállyal, rögtön láttam a kisfiún, hogy valami nem stimmel. Szegénnyel ráadásul történt még egy megrázó esemény. Nyáron leégett a házuk. A nagy testvér, aki fogyatékos és ráadásul ön és közveszélyes, a szülők egyedül hagyták a lakásban. Ő úgy gondolta felgyújtja a házat, kivett egy égő fadarabot és rádobta az ágyra. Bebújt a szekrénybe és ki sem akart jönni. Egy szomszéd szaladt be és mentette ki, mert ő nem kart kijönni. A kisfiúnak nincs könnyű élete ez tény. A szülők keveset foglalkoznak vele. Nagyon sok testvére van. Szakadt ruhába jár, a múlt héten eljött egy olyan cipőben, aminek csak félig volt talpa. Természetesen lejött a nap közepén az a fél talp, mi adtunk neki egy cipőt. Alsóregmecen nagy divat a légbeverekedés, ami azt jelenti, hogy a gyerekek úgy ütnek, rúgnak, hogy nem érnek egymáshoz, egy darabig. Utána természetesen nem bírják ki, hogy ne menjen a dolog élesbe. Az én első kisfiamat rendszeresen élesben verik. Persze ő is rengeteg tesz ezért, hogy ezt megérdemelje. Állandóan kötekszik és nemcsak kicsikkel, hanem a felső tagozatosokkal is. Ebből is látszik, hogy valami nem stimmel nála. A magatartás zavar tünetei egyértelműen jelentkeznek nála pl:

- szórt, könnyen elterelhető figyelem
- állandó fészkelődés

- gyenge feladattudat
- köztözködés a társakkal
- trágár beszéd
- hazudozás
- sértődékenység
- hangulatingadozás
- gyakori sírás

Mindenkinek visszazól, lökdösödik, teljesen mindegy neki, hogy lány, vagy fiú. Az orra állandóan folyik, ezért adtak is neki gúnynevet. A folyosón senki mellett nem tud úgy elmenni, hogy meg ne lökje, vagy ne szóljon neki valamit. A szülők természetesen szülői értekezletre nem járnak. Nagyobb testvérek is az iskolába járnak és van miért verekedni, mert a nagyobb testvér megveri azt, aki bántotta a kisfiút, annak a nagyobb testvére megveri a kisfiút, ez nálunk egy ördögi kör. Az osztályban is komoly gondok vannak vele. Nincs egy barátja sem. A fiúk a sorba sem állnak mellé szívesen. Az ebédlő nálunk nincs egybe az iskolával, pár száz métert gyalogolni kell. Négyes asztalok mellett ülnek a gyerekek, de ott is mindig gond, hogy ki üljön mellé, már volt sírás is ebből. Ebédelni még csendben ebédel, de amikor várni kell a többiekre az már nem megy csendbe. Engedély nélkül fel is áll a helyéről. A többiek természetesen kérdezik, hogy neki miért szabad és nekik miért nem. A munkája felismerhetetlen, a füzetének két hónap alatt már a borítója sincs meg. A negyvenöt percet nem bírja végigülni. Állandóan motoszkál, figyelme elkalandozik. Ha valamit nem tud, vagy nem akar egyáltalán nem dolgozik, ha rászólok a füzeté felé hajol, de pár pillanattal később már megint nem csinál semmit. Az óvodában a ballagáson részt vettem, érdeklődtem a gyerekekről. Az óvó nénik felhívták rá a figyelmemet, hogy sok baj lesz vele. Az óvodában is rengeteget verekedett, nem tudott beilleszkedni egyáltalán. A szülők ott sem voltak partnerek, hiába kérték az óvó nénik. Nekünk nincsen az iskolában sem gyógypedagógus, sem gyermek pszichológus, így legtöbbször egyedül az osztályfőnök, vagy ha súlyos a helyzet az igazgatónő segítségével oldjuk, vagy próbáljuk megoldani a problémákat.

A gyermek nemcsak magatartászavarral küzd, hanem komoly tanulási nehézséggel is.

3.1. Tanulási nehézségnek nevezzük: amikor egy gyerek normális, átlagos oktatási körülmények között nem tud megtanulni írni, olvasni, vagy számolni, ha ezeken a

területeken iskolai teljesítménye jelentősen elmarad az intelligencia szintje alapján elvárható teljesítménytől.

Tünetei: két fő csoportba sorolhatóak, teljesítmény- és viselkedésbeli jellegzetességekre.

a.)Teljesítmény pl:

- munkái rendetlenek
- rajzai csúnyák
- ügyetlen a mozgása
- teljesítménye ingadozó
- Rossz ceruza fogás

b.) Viselkedésbeli pl:

- agresszív
- szorongó
- visszahúzódó
- tétova
- bizonytalan
- gyakran tesznek tönkre tárgyakat

A gyerek vizsgálatát kezdeményeztük,nem először, mert az óvodában is kérték már. A szülőnek kellene el vinni ugyanis szakértői vélemény nélkül a tanuló nem tarthat igényt a különleges szolgáltatásokra, másrészt a speciális szakértelem, és az általuk hozzáférhető információk birtokában javaslatot tesznek azokra a konkrét ellátásokra, amik a gyermek, tanuló fejlődését szolgálják. A vizsgálat Miskolcon történik, a családnak nincs autója. Nem tudjuk egyáltalán, hogyan fognak eljutni, ha nem sikerül odaérni, akkor adnak egy új időpontot, ha azon sem jelennek meg törlik a vizsgálatot. Az iskolánkban sajnos a szülők többsége nem viszi el a gyereket a vizsgálatra. Sátoraljaújhelyben van Nevelési Tanácsadó, ahol dolgozik logopédus, pszichológus és fejlesztő pedagógus is, akik hetente egyszer kijárnak az iskolánkba. Nagy baj, hogy annyira szoros a tanmenet, hogy muszáj haladnunk az anyaggal. Nem lehet félpercenként megállni, mert a kisfiú csak azt mondja, hogy én ezt nem tudom. Amikor még csak a betűelemeket írtuk, gyakoroltuk az még ment, bár sajnos ott sem minden. Tagintézményként sajnos nincsen pedagógus asszisztensünk , még talán az lehetne megoldás, hogy ő odaülne mellé és amit én mondok, ő segítene neki

megcsinálni. Természetesen mindig segíték én is, meg a kollegák is ennek a kisfiúnak, de a többieket nem lehet elhanyagolni, velük is nagyon sokat kell foglalkozni, hiszen elsősök. Napköziben is én vagyok velük, ott többet tudok vele foglalkozni.

Ha én Intézmény vezető lennék és ha rendelkezésre állna gyógypedagógusi segítség természetesen igénybe venném, de nemcsak hozzá, hanem több gyerekhez is.

Ha nem állna rendelkezésre gyógypedagógus, ahogy jelen állás szerint állunk, akkor utána néznék, mit és hogyan tudok én segíteni, vagy elküldeném Sátorlajáújhelybe a Nevelési Tanácsadóba. Ha van rá keret, akkor foglalkoztatnék egy saját gyógypedagógust.

3.2. A professzionális tanári kommunikációhoz *alapképességek* kellenek. Ezek: empátia, elfogadás, kongruencia.

- empátia: beleérző képesség, amivel egy ember lelkiállapotába belelátunk, beleélhetjük magunkat. Az empátia minden emberben megtalálható, mint képesség, csak különböző mértékben. Olyan érzelmeket is meg tudunk érteni, amit a másik ember szavakban nem fejez ki. A másik fontos része az empátiának a visszajelzés.
- elfogadás: A feltétel nélküli elfogadás magának az embernek szól és a viszonyosság nem feltétele. Pedagógiai szempontból általában a kommunikáció nem verbális csatornán folyik. Ilyen például a tekintetváltás, hangszín. Akik professzionális nevelő munkát végeznek, nekik az elfogadás tanulása, fejlesztése feladatuk.

Az elfogadást nehezíthetik:

- ha egy szituációt másképpen reagál le a gyerek, mint ahogyan várjuk és ezt nem tudjuk megérteni., ez elbizonytalanít és szorongást okoz.
- ha egy magatartás más embernek fájdalmat okoz, akkor ezt a fájdalmat gond nélkül át tudjuk érezni, de aki a fájdalmat okozta azt elítéljük.

Az elfogadást segíti:

- az önismeret, amit állandóan tanulunk, fejlesztünk.
- a kérdés az, hogy megteszünk-e mindent, hogy elfogadóak legyünk, mert ha elutasítóak vagyunk, az másokban is elutasítást vált ki.
- szakmai ismeret, amely segíti a helyzetek vizsgálatát, megértését
- kongruencia: a tanár személyiségét, mélyen érintő elvárásait fogalmazza meg. A pedagógusokra gyakran a tudatosság hiánya jellemző a sablonszerű viselkedés.

3.3. *A pedagógiai kommunikációs elmélet kialakulása:*

Az emberi kapcsolatok nevelésben betöltött létszükséglet-értékét már az **ókori** bölcselek is felismerték. A pedagógiai kommunikáció lényegére vonatkozó – ma ismert legkorábbi – írásos szöveg *Isokratestől* (Kr.e. 436-388) származik: „azt mondom, hogy az okos nem cselekszik nyelv nélkül, hiszen a nyelv minden cselekedetnek és gondolatnak feke, és azoknak, akik ezt a legjobban használják, legnagyobb a bölcsességük.”

„A gyermekek lelkére a szavak közvetítésével próbáltak hatni, erkölcsi szózatok, intelmek útján” – írja *Pukánszky Béla* az ókori nevelésről. (*Pukánszky, 1998, 27.*)

A tanár szava szent volt évszázadokon keresztül. A XVII. századtól jelentősen változott a nevelés szemlélete, de ugyanúgy megmaradt a verbális nevelés szerepe. Az iskolai nevelés fontos célja volt a grammatikára, szép beszédre bizonyításra-cáfolásra való nevelés. A szókészlet és a szövegismeret volt a döntő a tanulók tudásának megítélésében. A XIX. századtól már jelentősen befolyásolta a nevelést más tudományok ismerete, pl:

- kommunikáció
- pszichológia
- szociálpszichológia
- antropológia

Napjainkban viszont már fontos szerepet játszik a nem verbális kommunikáció. Az élő beszéd mellett, nagyobb figyelmet fordítunk az írásos szövegre, képi illusztrációkra. Az interaktív tábla használata jelentős szerepet kapott. Ezek felismerése okán fejlődött a pedagógiai információcsere..

3.3.1. *A nem verbális kommunikáció eszközei:*

- Ismétlés: egyszerűen követi a verbális információt a nem verbális visszajelzést.
- Ellentételezés, ellentmondás: a verbális és nem verbális kommunikációból ellentmondásos visszacsatolást kap a befogadó.
- Kiegészítés: elmélyíteni vagy változtatni lehet a mondandót.
- Helyettesítés: a verbális információt teljes egészében felváltja a nem verbális információ.
- Nyomatékosítás: az érzéseket és dühöt helyezzük előtérbe. .
- Szabályozás: felek között nem verbális visszajelzések történnek, amelyek a szituációhoz idomulva történő jelzések többsége. Szabályozhatjuk a személyek

közötti közlés-hallgatás egyensúlyát. A szabályzók olyan nem verbális tényezők, amelyek az interakciók szereplői közötti beszéd-hallgatás különféle beállítottságát tartják fenn. A szabályzók hozzák a tudomására a társalgónak, hogy beszéljen-e vagy sem. (Forgó, 2001)¹

3.3.2. *A verbális kommunikáció* lehet szóbeli vagy írásbeli közlés. Ez az információcsere, amely csakis az emberre jellemző: nincs olyan állati jelrendszer, amely felvonná a versenyt a nyelvvel. **Hockett** az emberi nyelv négy olyan sajátosságát írta le, amely a nyelvet megkülönbözteti minden más állati kódrendszertől. Ezek közül néhány nyilvánvalóan jellemezhet bizonyos állati jelrendszereket is, mind a négy így együtt csak az emberi nyelvre rávezethető tulajdonság.

1. A leválasztottság. Ez azt jelenti, hogy a nyelv támogatásával az ember képes, távoli történésekről is kommunikálni.
2. A nyitottság. A nyelv segítségével az ember képesek új tartalmat készíteni és azokat a mások felé ismertetni.
3. A hagyományozás. A nyelvet az új korosztály az ez előtti korcsoportoktól veszik át.
4. Kettős mintázottság. Jóllehet a nyelv limitált számú alkotórészből tevődik össze, mégis végeláthatatlan számú jelentést lehet belőle produkálni. (Forgács, 1989)²

Knapp (1972)³ osztályozta a nem verbális kommunikációs típusokat:

- testedzés, vagy mozgásos megnyilvánulások,
- testi adottságok,
- korrelációs magatartás,
- a nem verbális emberi beszéd,
- produktumok,
- természeti hatás,
- elutasítás
- időhöz való hozzáállás

---

¹ Forgó Sándor (2001): Kommunikáció-elmélet. Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatika Intézet, Eger.

² Forgács József (1989): A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat, Budapest

³ Knapp, M. L. (1972): Nonverbal Communication in Human Interaction. Holt, Rinehardt and Winston, New York, 1–24. In: Horányi Özséb (2003, szerk.): Kommunikáció I–II. Typotex, Budapest. 2/48–64

Testedzés: Ebbe a kategóriába sorolhatóak a testbeszéd, kéz, láb, fej összedolgozása, az arc mimika, a szem mozgása, illetve, hogyan tartja magát az ember.

. a) A gesztusok

A test mozgását értjük rajta. A fej, kéz, láb kommunikációja a nem szóbeli információ cserének a leghatásosabb jelzésmódszere. A gesztus lehet nem célzatos, az ilyeneket nem nehéz leplezni. Van viszont sok jelünk, amit tudatosan használunk, az integetés, bólintás, fejcsóválás. A gesztusok segítenek a kommunikációban is. Ha a kommunikáció valamiért megakad, vagy nem érthető, a gesztusok ebben is segítenek. Vannak olyan gesztusok, amik önkéntelenek, nem tudjuk befolyásolni őket, ilyen pl. ha remeg a kezünk. (Forgács⁴1989, Buda,1988⁵, Hatvani - Varga - Taskó, 2001⁶)

A verbális kommunikációt, az előadói, tanári beszédet, magyarázatot kísérő gesztusoknak két funkciójuk van: a magyarázó és az illusztráló.

A tanár attól függően mit ad elő áll,ül,vagy mászkál. Itt is a fő gondot a szélsőségesesség okozza. A pedagógus leggyakrabban a zsebében tartja a kezét, vagy maga mögé rakja. A tanárnak soha nem szabad felülni a padra. Hagyományos, óravezetésnél a pedagógus az aki tartja az órát, a tanteremben, ahogy helyet foglal, az is ezt mutatja . Ha a tanulókat is bevonjuk az óra menetébe, akkor már más a helyzet. A pedagógusnak akkor a háttérből kell irányítani a munkálatokat, a központban a diákok vannak. (Szecsei - Tóth, 2005⁷)

b) Mimika: A arckifejezéseinket a megélt események, szándékosan, vagy tudattalanul, váratlanul ránk törő érzéseink, indulataink irányítják. A megszokott arcjátékokat jellemezhetjük aszerint, hogy dominánsan milyen érzelmeket tükröznek.

c) A tekintet

A tekintetnek fokozott feladata volt a nem verbális kommunikációban. A beszédes tekintet, nem csak az embereknél, hanem az állatoknál is megfigyelhető. A magasabb rangon álló, veheti fel a szemkontaktus az alacsonyabb rangon állóval. Ez a kapcsolattartó formát arra is használhatjuk, ha azt szeretnénk megtudni az adott illető hajlandó-e felvenni velünk a

---

⁴ Forgács József (1989): A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat, Budapest.

⁵ Buda Béla (1988): A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Membrán könyvek sorozat, Tömegkommunikációs kutatóközpont, Budapest.

⁶ Hatvani Andrea-E. Varga Magdolna - Taskó Tünde (2001): Személyiség és szociálpszichológiai alapismeretek. EKF, Eger.

⁷ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

kapcsolatot. A tekintete elárulja, ha ránc néz, akkor ő is érdeklődik, ha félre néz, nem viszonozza a tekintetünket, akkor nem akar velünk kapcsolatba lépni. (Forgács1989⁸; Buda, 2003⁹; Csepeli, 1997¹⁰; Hatvani - Varga - Taskó, 2001¹¹).

A tanár, aki szorong, a szakemberek az alábbi javaslatokat teszik:

- Mielőtt elkezdi a mondandóját, nézzen körbe a hallgatóság között és vegye fel a szemkontaktust, így leküzdheti szorongását.
- Egy tanulóval csak röviden tartsa a szemkontaktust, aztán haladjon tovább.
- Szűrjön ki magának egy diákot, akin látja a pozitív visszajelzést.
- Ha csak a terem jobb oldalán tartja a tekintetét, a másik oldalon ülő tanulók úgy fogják érezni, hogy őket kirekeszti a pedagógus. (Szecsei - Tóth, 2005¹²)

A diákok szülei manapság már más kommunikációt várnak el, nem alá és fölé rendeltséget hanem inkább azt szeretnék, ha partnerség alakulna ki tanár és szülő között. Az informatika fejlődése, a tanári kommunikációra is jelentős befolyással bír.

3.4. *A pedagógiai kommunikáció:* pedagógiai céloknak alávetett és pedagógiaileg befolyásolt, többé-kevésbé tervszerű kommunikáció, melynek alaplétesítményeit a család és az iskola alkotja, melynek legfőbb résztvevői a tanárok és a tanulók. A pedagógus munkája előre eltervezett és az irányított koncentrációra támaszkodik. Nem egyenrangú. a pedagógus személyisége meghatározza kommunikációját is. A tanári kommunikáció fontos feladata, hogy a verbális és a nonverbális kommunikációs eszközöket egyenrangúan használja. Ha ez az összhang nincs meg, akkor a tanár nem hiteles.

Zsolnai József megfogalmazásában: „ A pedagógiai kommunikáció ma már interdiszciplináris területe a pedagógiának. Tárgykörébe tartoznak a pedagógia világának különböző szintjein a pedagógiai alapviszony lényegiségét kifejező kódhasználat szerepcserék, információcserék, illetve a kommunikációs aktusok és folyamatok eredményeként keletkező kommunikátumok, amelyek manifesztálódnak, írott és elmondott

---

⁸ Forgács József (1989): A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat, Budapest.

⁹ Buda András (2003): Virtuális kommunikáció. Iskolakultúra, 2. szám, 92-96.

¹⁰ Csepeli György (1997): Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest.

¹¹ Hatvani Andrea-E. Varga Magdolna - Taskó Tünde (2001): Személyiség és szociálpszichológiai alapismeretek. EKF, Eger.

¹² Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest

szövegekben éppúgy, mint gesztusokban, mimikában, öltözködésben stb. A pedagógiai kommunikációban funkciója a pedagógia szervezett, szabályozott és spontán világában tetten érhető szabályosságok és kommunikációs sajátosságok számbavétele, leírása és tipizálása.” (Zsolnai, 1996, 122.)¹³

3.4.1.A hatékony és a kevésbé hatékony tanárok jellemzői:

Check (1986) olyan kutatásokat végzett, amelyek arra keresték a választ, hogy a tanulók milyen tulajdonságok alapján differenciálják, hogy ki az eredményes pedagógus és ki nem.. Az eltérő életciklusban lévő tanulók közel egyforma válaszokat adtak, de máshogy fogalmaztak. A vizsgálat a pedagógusi kommunikációra vonatkozó összegzése:

A hatékony tanári kommunikáció jellemzői:

- a tanulók igénylik, ha a tanár jól öltözött
- előadások közben helyet változtat
- a hatékony tanár segítséget ad tanórán kívül is
- barátságosak, érdeklődnek a tanulók iránt
- náluk minden tanuló egyedi, nem tucat
- van mindenről véleményük és ezt el is mondják
- a tanulók szintjén kommunikálnak
- velük beszéljen, ne csak neki

A nem hatékony tanárok jellemzői:

- a tanár öltözködése ápolatlan
- az órái unalmasak
- nincs humorérzéke
- cinikus
- hosszú szüneteket tart
- egyes tanulókat megaláz
- magas lóról beszél

---

¹³ Zsolnai József (1996): A pedagógia új rendszere címszavakban. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

3.5. *A pedagógiai kommunikáció céljai:* a jellemnevelés. A pedagógiai kommunikáció jellemzője, a pedagógiai céloknak alárendelt, szabályozott kommunikáció. Lehet:

- kognitív
- pszichomotoros készség
- viselkedést alakító
- érzelmi területfejlesztő

A tanuló gondolkodásának befolyásolása már nehezebb feladat a tanárnak.

3.5.1 *A pedagógiai kommunikáció színtere:*

- közoktatási intézmények (óvoda- iskola)
- kommunikációs környezet (óvoda-iskola belső tere, aula)

A tanterem belső, hangulatos berendezése, légköre befolyásolja a tanár-diák közötti harmonikus, eredményes, hatékony kommunikációt.

3.5.2 *A pedagógiai kommunikáció résztvevői:*

Pedagógusok: A tanár képzési filozófiája, döntően meghatározza a nevelési kommunikációját. Sokat számít, őt hogyan nevelték. Ha minden jól megy, ő maga alakít ki magának egy saját filozófiáját. A pedagógust természetesen külső hatások is érik, amik befolyásolják a kommunikációját. Ezek:

- intézményvezető
- az intézmény már kialakult szokásai
- az oktatáspolitikai

Zrinszky László(2002) ¹⁴szerint három felfogás létezik, ami hathat a pedagógus kommunikációjára:

- „A tanítás rendszeres és módszeres ismeretközlés.
- A tanítás személyközi kapcsolatok sorozata, mely a tanuló öntevékenységet és a szükséges tudás (előírt követelmények) elsajátítását segíti. A pedagógusnak megfelelő légkört kell teremtenie, és ügyelnie kell a tanulási célok megvalósulására.

---

¹⁴ Zrinszky László (2002): Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Budapest

- A tanítás komplex folyamat, melynek lényege, hogy a tananyag elsajátítása mellett a szociális tanulás és az emberek közötti kapcsolat építése között a pedagógus megtalálja a dinamikus egyensúlyt.”

A pedagógiai tudnivalókat a tanárnak kell átalakítani, hogy az megfelelő hatást érjen el a tanulóknál, hogy megnyíljanak, elmondják a bennük lévő gondolatokat, minél jobban kitárják a lelküket és emiatt a tanár jobban tudjon segíteni.

- *szülők:* A szülők rendkívül fontos szerepet játszanak a pedagógus eredményes kommunikációjában. Főként az alsó tagozatos gyerekek esetében fontos a „közös hang” a szülőkkel, ha a tanár eredményesen szeretne kommunikálni a gyerekekkel. A szülők és az iskola között muszáj őszinte kapcsolatnak kell lenni, mert ez viszi előre a gyerek szellemi, lelki, testi fejlődését is, illetve így működik jól az iskola egésze. Ezért is igyekszik a pedagógus napra késznek lenni minden általa tanított gyerekről, de ebben a szülőknek is partnernek kell lenni és érdeklődni kell a saját gyerekéről, még ha ez a két dolog naprakész, akkor is akadózhat az információ áramlás. Ahhoz, hogy a kapcsolattartás gördülékeny legyen, többféle eszközt fel lehet használni. Ilyenek:

- ellenőrző: A tanár beírja a jegyeket, lehet kérni, hogy egyik héten minden jegy bekerül az ellenőrzőbe és a másik héten legyen aláíratva. Az ellenőrző végére be lehet írni, amit üzen a tanár a szülőnek, de ez nem személyes, a gyerek, ha akarja megmutatja, de sokszor az a kifogás, hogy elfelejtette megmutatni. Ez a kapcsolattartási forma nem elég gördülékeny.

- szülői értekezlet: Ez már egy személyesebb, jóval gördülékenyebb kapcsolat a pedagógus és a szülők között. Én az idén először kaptam első osztályt és az iskola ahol dolgozom, 90%-tól több roma gyereket tanít. Elkeserítő, hogy az első osztályom tizenhárom fős létszámából egy szülő jött el szülői értekezletre, azok, akiknek a gyereke nagyon jó tanuló. Szomorú tapasztalat sajnos, hogy nem érdeklődnek a gyerekek iránt! akármilyen jó ez a kapcsolattartási forma, ha ennyire egyoldalú nem ér semmit.

- fogadóóra: Kötelező jelleggel, minden pedagógusnak lennie kell az órarendjébe legalább egy fogadóóra. A fogadóóra szintén személyes, jó ötlet, természetesen, ha mindkét fél partner benne. Nálunk ez sem működik sajnos.

- elektronikus levelezés: A mai modern korban már szinte minden családban van számítógép. Emiatt nagyon jó módszer lenne így tartani a kapcsolatot. Most már az úgynevezett Kréta rendszerben dolgozunk, ami egy nagyon jó program. A szülők külön

kódot kapnak, csak beírják és máris láthatják, a gyermekük jegyeit, hiányzásait, felszerelés, házi feladat hiányt. Így elméletileg az ellenőrző már érvényét veszti, de ez csak akkor működik, ha a szülő veszi a fáradságot és megnézi. Szomorú tapasztalat, hogy sok szülő nem kíváncsi a gyermeke teljesítményére, pláne, ha nem, ha közepes a teljesítménye, vagy még rosszabb.

- személyes találkozás: Itt is csak az én negatív tapasztalatomról tudok beszámolni. A szülők nagy többsége csak akkor jön be az iskolába, ha valamilyen problémája van, gondjuk legtöbbször egy másik gyerekkel van. Ha verekedésbe bonyolódott gyermekük, ha esetleg sérüléssel ment haza. Ha a tanár hangosabban szólt hozzá, akkor jönnek reklamálni. Nem zavarja őket akár a tanítási időben is bejönnék a tanterembe.

- telefonbeszélgetés: Nálunk általában akkor hívják a szülők az Intézményvezetőt, ha a gyerek hamarabb kell, hogy hazamenjen. Náluk iskolabusz hozza-viszi a gyerekeket, ezért kell szólniuk, ha azt szeretnék, ha valamiért hamarabb menne haza a gyerek. Mi akkor hívjuk őket, ha beteg a gyerek.

- facebook: Ennek a kapcsolattartási formának is vannak előnyei-hátrányai is. Előnye, hogy nagyon gyors, ha valamiről gyorsan kell dönteni, akkor nagyon jó. Természetesen csak akkor, ha az adott szülő fent van az oldalon. Hátránya viszont, hogy a szülők a kellő protokollt nem tartják be és képesek késő este is rám írni és elvárják, hogy válaszoljak. Azon kívül hajlamosak azt hinni, hogy baráti viszony van köztünk és játékokkal, ha képet tesznek fel likeokkal szeretnénk, ha válaszolnánk egy-egy hozzászólásukra. Nem tartják meg a három lépés távolságot. A tanár-szülő viszonyt.

Fontos, hogy az intézménynek és az intézmény képviselő tanároknak és tanítóknak kifelé irányuló munkája tartalmaz hivatalosan előírt teendőket, de olyan spontán kihívásokat is, amelyre rögtön reagálni kell és a sikeres működés érdekében meg kell oldani azokat. a szülők szeressék az iskolát, mert ez a legfontosabb az igazgatónak és a tanároknak is.

Tanulók: A tanulóközpontú pedagógia már haladó szellemű kommunikációt igényel. A hivatali, három lépés távolságot tartó információközlést a diák elfogadja és befogadja, ha a személyiségét fejleszteni akarjuk, nekünk is a haladó szellemű kommunikációt kell használnunk.

A pedagógus világnézete stabil., de a diák nézeteit is hajlandó meghallgatni, elfogadni, ezáltal fejlődik a tanuló személyisége, a kettőjük kapcsolata szorosabbá válik.

Jellemzői:

- kölcsönös törődés egymással
- egymás egyéniségének elfogadása
- új tájékozódási módszerek
- lényegre törő kérdések
- a vita vállalása

3.5.3. Az iskolai kommunikáció minőségi és mennyiségi indexei:

Minőségi mutatók:

- Az információközlés fontossága
- A kommunikációs stílus a tantárgy jellegzetességéhez, a szóban forgó osztály aktuálisszintjéhez, a tanár egyéniségéhez illő.
- A tanári kommunikáció központja . Ki az uralkodó az információ közlésben.
- A tanári konzultációban kifejeződő szokások. Rokonszenv, tolerancia, a tárgy iránti elevenség - semlegesség, lélektelenség.
- A tanulói ösztönzés a vitára, kritikára.
- A tanulói információ csere vezetésmódszere .
- A visszahúzódóbb diákok szerepeltetése, a hangosabbak visszafogása.

Mennyiségi mutatók:

- Az pedagógusi információ mennyisége, az egyes csatornák egymáshoz viszonyított aránya.
- A diák mondanivalójának mértéke. A diák-tanár közötti információ, diákok egymás közötti kommunikációja.
- A tanulók kreatív munkával töltött idejének mértéke.
- A taneszközök használatával töltött időszak.
- Az előző pontokban jelzett kommunikatív teendők aránya a tanítási óra teljes időintervallumához mérten.

A pedagógusok professzionális kommunikációjában nagyon fontos szerepet játszik a helyes nyelvhasználat. A tanár ideális esetben az értékes és követendő nyelvi minta hordozója, **nyelvi példaadó**. Az a nyelvismeret és fölény, a pedagógusi megszólalásokhoz a követelményekhez megfelelően kapcsolódik, létrehozza a tanár tekintélyének alapját is. Használatának helye és jellegzetes körülményei miatt a tanári nyelv máig élesen különvállik, más értelmiségi nyelvektől. Ráadásul sajnos az iskola nyelvi ideálja és nyelvi tapasztalata között óriási szakadék tátong. (Vincze, 2000)¹⁵

2. ábra. Példa nem kívánatos tanári szóhasználatra.

Forrás: <http://calebcoy.files.wordpress.com/2012/10/greek-education-then-and-now>

3.5.4. A pedagógus beszédének természetes velejárója a terjengősség, sok ismétléssel a mondanivaló bebiztosítása, a **redundancia**.

A tanári redundancia mértéke függ:

- a diákok életkorától,
- adottságaitól
- a tananyag nehézségétől

¹⁵ Vincze Tamás (2000): Attitűd és nyelvhasználat. Új Pedagógiai Szemle, 7-8. sz. 40-47

- a tanár nyelvhasználati modorától

Probléma akkor merül fel, ha a pedagógus beszéde feleslegesen terjengős, „szájbarágós”, az ismétléseknek nincs funkciójuk, azok semmivel sem indokolhatók. (Herbszt, 2011)

A tanári redundancia nem feltétlenül kifogásolható jelenség. Használata indokolt, ha

- ha a tanár érzékeli, hogy a tanulók nem értették meg a mondanivalóját,
- ha valami megzavarta a kommunikációs csatorna működését (például váratlan külső zaj, a tanulók fegyelmezetlen viselkedése),
- ha a tanuló visszakérdez,
- ha a bonyolult tananyag megértését sok apró lépésre kell bontani.

Komplikáció akkor merül fel, ha a tanár beszéde feleslegesen vontatott, „szájbarágós”, az ismétléseknek nincs szerepük, azok semmivel sem magyarázhatóak. (Herbszt, 2011)¹⁶

A tanári redundancia nem feltétlenül helyteleníthető jelenség. Használata elfogadható, ha

- ha a pedagógus észleli, hogy a diákok nem értették meg a mondandóját,
- ha valami megzavarta a kommunikációs csatorna működését
- ha a tanuló informálódik
- ha a tananyag nehéz felfogását sok apró lépésre kell bontani.

A pedagógusnak arra is figyelnie kell, hogy milyen **szakszókincset**, szakkifejezéseket használ. Amikor elsőként alkalmaz bizonyos szakkifejezéseket, vigyáznia kell arra, hogy ezeket a szavakat elmagyarázza és folyamatosan illessze be a tanulók szókészletébe. A tanulók többnyire másolják a tanárok szóhasználatát, elkezdik használni azokat a kifejezéseket is, amelyeket többnyire nem is fogtak fel. . A szakszókincs megértését és precíz alkalmazását segíti, ha a tanár illusztrációkon keresztül mutatja be az új definíciókat. (Tóth,2006)

---

¹⁶ Herbszt Mária (2011): A tanári beszédviselkedés jellemzői. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.

4.A tanulók verbális kommunikációja

A modern kor tizenéveseinek nyelvhasználatát számtalan tudományos kutatás is tanulmányozta. Ezek feltárták, hogy a mai fiatalok kifejezőkészsége és a beszédelőadása változik. (Laczkó, 2007¹⁷; Bóna, 2012¹⁸) Szókincsbeli hiányosságaik vannak, szóhasználatukat sokszor az alpáriság, a közönségesség jellemzi, a szleng nyelvből átvett szavak jellemzik a beszédüket a szóbeli kommunikációban, a nyelvi választáskor a fiatalok általában az előérzetükre hallgatnak, nem nagyon jellemző rájuk a nyelvi magabiztosság, gyakran nem helyesen használják a nyelvi elemeket. (Keszi - Harmath, 2013¹⁹)

Kutatások rámutattak arra a mozzanatra, hogy a tanórákon a tanári beszéd alapvetően több a diákokénál. (Herbszt, 2011²⁰). Lényeges azonban figyelni arra, hogy a diákok megkapják az esélyt a verbális kommunikációra, emiatt javuljon a szókincsük és pontosabban használják a nyelvet és annak sajátosságait.

4.1. *Tanári előadás:* Az előadás olyan hosszabb időn át alkalmazott szóbeli ismeretközlési jelleg, amely egy-egy mondanivaló ésszerű és aprólékos részletezésére ad okot és magában foglalja a nélkülözhetetlen tényanyag közlését, a vizsgálatot, és az általánosítást. (Falus, 2013)²¹ Az előadással a tanár mintát ad a diáknak, hogyan tartsanak bemutatót, előadást. Ennek fontossága a felsőoktatásban rövid- és hosszútávon is nagyon fontos. Rövidtávon a foglalkozás során kiselőadások megtartásában, a szóbeli megmérettetés során felhasználhatja az elért eredményeit a tanuló. Az érvelő előadásmód tiszteletre méltó. Az előadás technikájának megválasztása villámgyorsan utal a témára, és ezzel időt spórol a pedagógus. Lehetőséget ad arra, hogy megindokoljon a tanár olyan dolgokat, aminek hatékonysága ezzel a technikával a legjobb. A tradicionális „nagyelőadások” főleg a felsőoktatásra jellemzőek.

---

¹⁷ Laczkó Mária (2007): Napjaink tizenéveseinek beszéde szóhasználati jellemzők alapján. Magyar Nyelvőr, 173-184

¹⁸ Bóna Judit (2012): Hogyan mondanak vissza hallott szövegeket a középiskolások? Anyanyelv-pedagógia, 2. szám

¹⁹ Keszi-Harmath Dániel (2013): Tanár-diák kommunikáció a Facebookon. In: Drávucz Fanni - Haindrich Helga Anna - Horváth Krisztina - Karácsony Fanni: Félúton 8. – a nyolcadik Félúton konferencia (2012) kiadványa. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest. 143-154

²⁰ Herbszt Mária (2011): A tanári beszédviselkedés jellemzői. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.

²¹ Falus Iván (2013, szerk.): Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

A nagyelőadások jellemzői:

- a befogadhatóság határát meghaladó hosszúság, ami a didaktikai mérlegelés elmaradásából nyilvánul meg
- a túlzó létszámú publikum ,
- a nyílt visszajelzés elmaradása
- a rövid távú emlékezet fejlődik ki javarészből,
- gyakori lehet benne az jelentéktelen információ,
- ha az előadó maradéktalan fegyelmezettséggel figyel az adott témára, megéssik, hogy nem megvalósítható feltételeket támaszt a hallgatósággal szemben

Napjainkban arra törekszünk, hogy a pedagógusok kétoldalúvá tegyék az előadást.

Erre Nagy Sándor az alábbiakat javasolta:

- részlegesen aktivizáló előadás: pár kérdés megadása, melyekre az előadás utolsó részében kell reagálnia az előadást tartónak
- az előadás elején összefoglalja az előadó az addig megtanultakat
- a diákok az előadásvégén kérdésekkel összegezzék a tudnivalókat
- írásban megválaszolják az előadás folyamán felmerülő főbb kérdéseket
- egyes, erre alkalmas részek után megbeszélik a fontosabb témaköröket
- az előadást beszámolókkal színesítik.
- kis csoportokban is dolgoznak az előadás közben
- különféle segédeszközöket is használnak
- az előadást fejlesztő anyaggal bővítik

A szakemberek nem egyeznek ebben a kérdésben. Vannak, akik visszautasítják az előadás módszerét, vannak, akik létfontosságúnak tartják.

Friedrich Paulsen (1906) az előadás módszerének megtartása mellett az alábbi érveket sorakoztatta fel:

- egész szakterületről tud információt adni egy élő személy segítségével és ezzel tud tudatosan érdeklődést eredményezni,
- sok diák a könyvekből nem tanul eredményesen, mivel ezek egy módon fejeznek ki, azonban az előadó másféleképpen adhatja elő ugyanazt,

- a tanár teljesen újat is tud mondani, olyat, amit a tankönyvek még nem foglalnak magukba,
- a tanár anélkül is előadhatja az anyagot, hogy minden apró részletet megmagyarázna,
- mondanivalójával magasztosabb élményt tud adni, ösztönzi képes tanítványait,
- az előadás jobban serkent vitázásra, mint a könyv.

A folytonos tanári beszéd más nívón és eredményességgel valósul meg. Az előadás a közoktatásban technikává szervezett tanári beszédet jelent. A megszokott óra lebonyolítás esetében az „új anyag” bevezetésére használják a tanárok ezt az eljárást. Ennek egyik fajtája a valódi csoportos kontaktusok megvalósítása a tanári beszéd periódusában. Létre kell hozni az előadás beszélgetés formáját. A felnőtt oktatásban konzultációkkal, vitákkal vegyített eljárásokat vezettek be. A kommunikatív kapcsolatok alakulása, szempontjából közelíti meg mindezt a tanári kommunikáció.

a,) A magyarázat:

A magyarázatnál a tanár a fogalmak, törvényszerűségek, logikai összefüggések megértését segíti. Terjedelme és időtartama rövidebb az előadásnál, a témától és a tanulók életkorától függően.

A magyarázat fajtái:

Az együttes hatás mértéke szerint:

- tájékozódó- részletező (kérdés-felelet , frontális csoportmunka)
- koherens (hosszabb tanári megnyilatkozás)

A felhasznált csatornák szerint

- csak verbális
- bemutatókkal kiegészített

Összeállítás szerint

- induktív módon felépített
- deduktív módon felépített

A helyes tanári magyarázatra jellemző:

- célszerűen felépített (az egyszerűtől halad a bonyolultig)
- kifejező (ismert példákhoz hasonlít)
- világos kifejezésmód, izgalmas előadásmód
- meghatározások, szabályismertetés

(Herbszt, 2011)²²

b.) A megbeszélés:

A megbeszélésnél a diákok a tanár kérdéseire felelve dolgozzák fel az aktuális anyagot. Az előadás formális, olykor jelentősen zordnak tűnő jellegével szemben, a megbeszélés sokkal függetlenebb, könnyedebb és rugalmasabb. A diákok résztvevőként vannak jelen a beszélgetésben. A tanároknak nehezebb a felkészülés és a levezetése ennek a kommunikációs folyamatnak, mintha csak ők tartanák az előadást. Az eredmény szempontjából különbség van a megbeszélés két változata között:

- A nyílt/problémamentes megbeszélés esetén a párbeszéd vége nem ismert, esetleg feltételezések lehetnek róla. A beszélgetés kifejezést is használják erre a típusra.
- A zárt/rögzített megbeszélés kimenetele előre átgondolt. Ráhangolódásként gyakran használják az iskolában.

A megbeszélés lehet nagyon kötött és lehet nagyon laza is, vagy a kettő között. A pedagógus vezető, vagy irányító léte a hatékony jelenléttől a szinte teljes háttérbe húzódásig különféle lehet.

A megbeszélésnél fontos szerepet kapnak a tanári kérdések.

A kérdések típusai lehetnek:

1. **Zárt kérdés:** pontos választ vár. Igen-nem, egyszavas válaszok. Tudatosan tervezett kérdés. Pl. „Mi a magyar megfelelője a definíció szónak?”
2. **Nyitott kérdés:** megmagyarázandó válasz. A képzelet itt csaponghat. Pl. „Mit gondolsz arról, hogy...?”

---

²² Herbszt Mária (2011): A tanári beszédviselkedés jellemzői. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.

3. **Pontosító kérdés:** a szóban forgó dolog elemeire rákérdez és ezzel az ismeret egy nagyobb, magasabb szintre akarja fejleszteni. Pl. „Pontosan mire gondolsz?”

4. **Alternatív kérdés:** választás elé állítja a kérdezőt. Pl. „Neked a rózsaszín, vagy a lila sálam tetszik jobban?”

5. **Szuggesztív kérdés:** a kérdéssel együtt a választ is „belevarázsoljuk” a másikba. Pl. „Ugye neked is a színházi előadás?”

6. **Hipotetikus kérdés:** úgy gondoljuk, hogy akivel beszélgetünk már elhatározott valamit, és rákérdezzük, ilyenkor mit cselekedne. Pl. „Amennyiben úgy határozol, hogy elmész állást keresni, mikor ülünk le ezt megvitatni?”

7. **Tükröző kérdés:** az addig hallottakat megfogalmazva kérdésbe sűrítjük, hogy jól gondoljuk-e, amit a másik mondott. Pl. „Amennyiben jól értem, Te.?”

A jól kérdezés és a pontos újból kérdezés adottságának megtanulása a eredményes tanítási-tanulási eljárás elengedhetetlen lépése. Ennek feltétele, hogy tanár pontos kérdéseket tudjon megfogalmazni. A párbeszédes kommunikáció kiindulópontja a tanár kérdezési modora. (Szecsei-Tóth, 2005²³)

c.) Vita:

A vitát mindig valami elindítja. Ellentét lehet:

- meggyőződések,
- érzelmek,
- érdekeltségek között.

A vita a ellentétmegoldás egy eszköze.

A vita többféle lehet:

1. Mi a kiinduló ellentét?
2. Mi a vita célja?
3. Milyen technikákat, eljárásokat használnak a vita szereplői a cél megvalósításához?

---

²³ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest

Vitamódszerek:

1. Veszekedés

Sajátosságai: feszültség, kíméletlen személyeskedő támadások. A cél: legyőzni, kikészíteni, megalázni a másikat, levezetni a feszültséget. Itt a józanság nem mérvadó. Minden (nyelvi) módszer alkalmazható a győzelemhez.

2. Törvényszéki tárgyalás típusú vita

Ebben a vitában a felek nem egymást akarják mindenáron meggyőzni, hanem a veszekedésben nem szereplő harmadik felet (hallgatóságot) szeretnék megkaparintani. A harmadik fél a „döntőbíró”, ő dönti el, mi lesz a kimenetel. A vitatkozók célja ezt a harmadik felet a maguk pártjára állítani. A vitatkozók győzni akarnak, mindent bevetnek, és minden retorikai eszközt felhasználnak. .

3. Üzleti tárgyalás

Itt a vitázó feleket valamilyen érdekeltség motiválja. A vita folyamán alkudoznak. Az alkudozás során előnyök érdekében bizonyos engedményekre hajlandóak. Az igazság nem fontos. A célja mindkét félnek a lehető legjobb eredmény (maximális nyereség, minimális veszteség).

4. Racionális vita

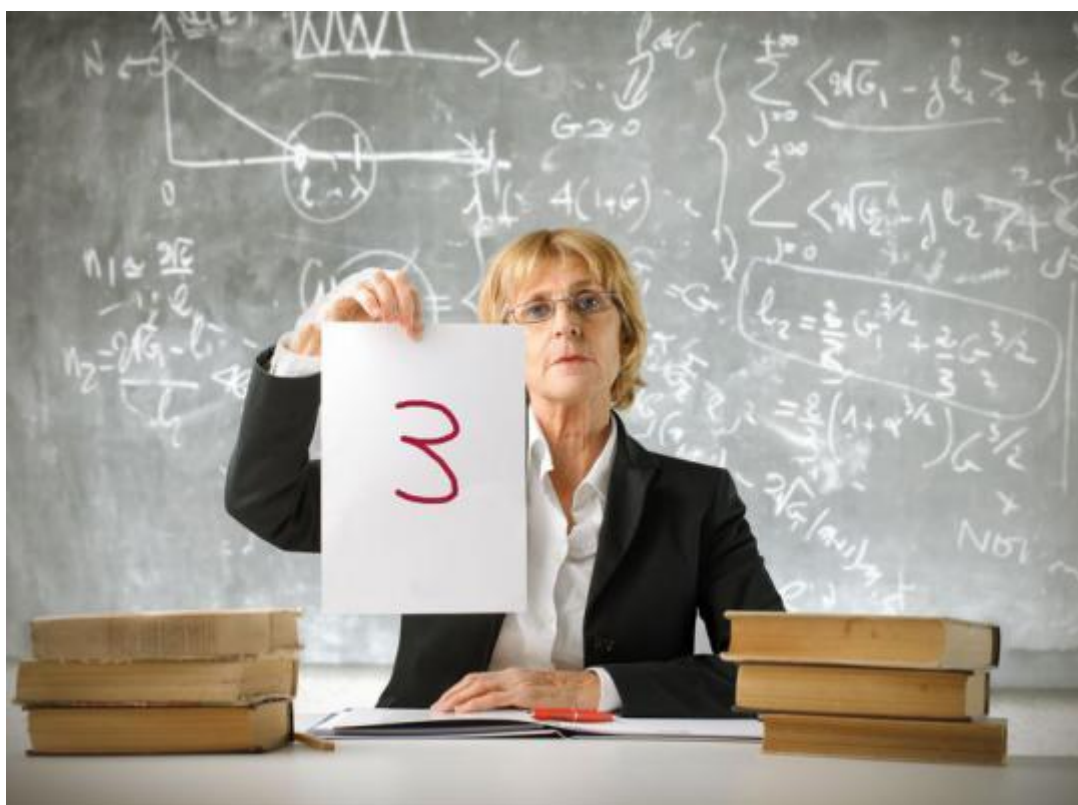
Itt a vitában résztvevőknek más (egymásnak ellentmondó) álláspontjuk van. Szeretnék a másikat meggyőzni a saját igazukról, de végül is a vita az igazság felfedéséről szól. Arról, hogy mi a helyes meglátás. A cél nem a nyereség. Sokszor nem sikerül közös nevezőre jutni, de ilyenkor is tanulhatunk a vitából. Fontos azért is, hogy az igazság hamarabb kiderüljön.

J. T. Dillon a valódi vitát az alábbiak alapján különböztette meg a megbeszéléstől:

- a tanulók legalább ugyanannyit beszélnek, mint a pedagógus,
- a vita nem kérdés-felelet, hanem vélemények állnak egymással szemben.
- az ellentétek általában nem a tanárhoz szólnak, hanem inkább a tanulók vitáznak egymással,
- ha kérdeznek és a válaszadás oka, a valódi tudás elsajátítása
- a válaszok nem előre meghatározottak, hanem az adott kérdéstől függenek,

- az értékelés nem helyes/helytelen, hanem egyértelmű/nem érték vele egyet kategóriákkal történik,
- a tanulók egymást is értékelik, nemcsak a tanár. (Zrinszky, 2002²⁴)

4.2.A pedagógiai értékelés és a kommunikáció kapcsolata: Az iskolai kommunikációban rendszeres kérdés, hogy az ellenőrzésnél-értékelésnél mennyit kell társalognia a pedagógusnak, tanári kommunikáció milyen hatást vált ki a diákokból.

3. ábra: Tanári értékelés

<http://studentkries.de/blog/wp-content/uploads/2013/07/130725-lehrer-kann-mich-nicht-leiden.jpg>

Az értékelésnél is fontos szerepet kap a verbális és a nem verbális kommunikáció. Dicséret sokkal többet foglal magába, mint a diákok válaszána jóváhagyását, valamint elismerését. Ha a tanár dicsér kifejezi a saját gondolatait, örömet, amiért boldog. A tanuló

²⁴ Zrinszky László (2002): Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Budapest.

ettől egy viselkedés formát vesz fel és fel tudjuk mérni, hogyan reagál, ha dicsérik. Azért a dicséretet sem szabad túlzásba vinni, nehogy ellentétes hatást érjen el a pedagógus a sok dicsérettel. Fontos, hogy dicséretnél nem konkrétan a diákot, a személyt ismerjük el, hanem a munkáját, a kérdésre adott jó választ, a szép munkát.

Van olyan pedagógus is, aki ha a tanuló valamit elront, akkor rögtön kapja a kritikát, ha pedig ügyes volt valamiben, rögtön megdicsérik. Ilyenkor a pedagógus bebizonyítja a tanulónak, hogy amikor nem ismerte el a munkáját az helyes volt, „mert tudsz te ügyesebben is teljesíteni, ha akarsz”. A pedagógus így bebizonyítja, hogy igaza volt, de minél többször igazolja magát, hogy igaza volt, annál kevésbé lesz a dicséret célravezető.

4.2.1.A dicséretnek több funkciója van:

1. Pozitív útmutatás: Ezt olyankor használjuk, amikor a tanárok már megunták, hogy valamelyik diákot mindig negatívan értékeljék, vagy mindig elmondják mit kellett volna csinálni. Ha a gyermek valamikor az adott követelményeknek megfelel, megdicsérik, jelezve, hogy ezt így kellene csinálni, ez a jó. Így sokkal jobban érzi magát az iskolában, mintha a dicsérhet, mindig a mulasztásokat vennénk figyelembe.
2. A dicséret, mint a jég megtörése: Ez a fajta elismerés arra jó, hogy azokról a diákokkal, akikről már régen lemondott a pedagógus, de most ezzel a módszerrel újra megpróbálja a jó irányba terelni a tanulót. Ez akkor fordul elő, ha valamelyik gyereket komolyabban meg kellett büntetni, vagy szidalmazza. Így nyilatkoztatja ki a pedagógus a tanuló tudtára, hogy már nem haragszik rá, a büntetés ideje lejárt. Hasonlóak ilyen esetben a kinézetre és a küllemre vonatkozó bókók.
3. A tanuló által kiprovokált dicséret: Sok diák olyan magatartásformát vesz fel, amivel eléri a tanárnál, hogy nagyon sokszor megdicsérje, akár egy nap leforgása alatt.. Az ilyen a tanulók többnyire jókedvűek, gyorsan dolgoznak, a már kész munkájukat sokszor kihozzák a pedagógus asztalához ellenőrzésre, s rejtve vagy nyíltan azt kommunikálják a tanító néninek, hogy pozitív megerősítést, dicséretet szeretnének tőle hallani

4. A dicséret, mint vigaszdíj: A felső tagozatos, illetve a középiskolás, főiskolás gyermekeket, a pedagógusok hogy ritkábban dicsérnek meg, ismerik el a tudásukat a tanórán.. Főleg, ha egy diák lassabban dolgozik a másikinál, , ha részt vesz az óra menetében, a tanár sokkal megértőbb vele. Önzetlen, felveszi a segítőkész, óvó magántanító szerepkört. Jellegzetes az ilyen magatartás forma a tanárnál, ha , rosszul válaszol a diák, vagy a teljesítménye nem olyan, mint szokott lenni.

A különböző kutatások azt mutatják, hogy az eredményes dicséret jellemzői a következők:

- Logikusan adják, ugyanakkor önkéntelen, különféle és őszinte.
- Úgy látszik, hogy a pedagógus rengeteg figyelmet fordít arra, hogy a tanuló kellőképpen fejlődjön. Megmutatja, hogy a tanuló milyen teljesítményt nyújt.
- A diák az egyéni teljesítményét veszi alapul, hogyan teljesített régen és hogyan javult mostanra.
- A pozitív változást a szorgalmának és a megszerzett tudásának tulajdonítja.
- Elősegíti olyan jellemvonások kialakulását, amelyek arra vezethetők vissza, hogy a feladat sikeres teljesítéséért, vagy a tudásuk fejlesztéséért hajtanak a diákok. (Szitó, 2007²⁵),

4.2.2.*Fegyelmezés:* A fegyelmezés az egyik legmeghatározóbb eleme a tanári kommunikációnak.

A fegyelmezés interakciós mintázatát vizsgálva Kounin 1970-ben 80 általános iskolai tanár munkáját vette fel, olyanokét, akik nagyon jól fegyelmeztek, vagy nagyon rosszul. (Johnson, 1979²⁶) A hatékonyság szempontjából a következő pedagógusi módszerek a legjobbak:

A tanár jól felkészült az órájára, lekötötte a gyerek érdeklődését, ezáltal kevesebb lehetősége volt a tanulónak a beszélgetésre, rosszkodásra, szinte eszébe sem jutott. Folyamatosan foglalkoztatta, kérdezgette az egész osztályt. Ismerte a gyerekeket egytől-egyig és személyre szabott kérdéseket és feladatokat készített számukra. Folyamatosan koordinálta, figyelte a diákokat, hogyan haladnak a munkájukkal, ha úgy látta lankad a figyelmük beavatkozott, mielőtt a gyerekek rosszkodni kezdtek volna. A rosszul

---

²⁵ Szitó Imre (2007): Kommunikáció az iskolában. Argumentum, Budapest.

²⁶ Johnson, O. W. (1979): Educational psychology. Prentice Hall, New Jersey

fegyelmező pedagógusok a következő hibákat vétették: sokáig vártak, hogy a gyerekekre szóljanak, nagy lett a zaj, a fegyelmezetlenség. Nem figyeltek eléggé, olyanokat büntettek meg, akik nem is rosszkodtak. A megtörtént eseteket eltúlozták, ordítottak, hisztérikussá váltak, túlreagálták a gyerekek viselkedését.

Ha levonjuk a következtetést arra jutunk, hogy ha végig dolgozzuk megállás nélkül az órát, a gyerekeknek nincs ideje rosszkodni. A jó fegyelmezés ára tehát a felgyorsult tempó, amelyet gyakran lehet tapasztalni, ha valaki megfigyeléseket végez az iskolai osztályokban. A kutatás nem veszi figyelembe, hogy a pedagógus ha dicsér, vagy ha leszid, milyen légkört teremt a tanteremben, mennyi az osztály létszáma, és milyen eltérő a diákok értelmi képessége egy-egy osztályban milyen az óra minősége. (Szitó, 2007²⁷)

4.3. A szimmetrikus tanár-diák kapcsolatrendszer jellemzői:

- mindkét fél elfogadja olyannak egymást, amilyenek vagyunk,
- meghallgatják a másikat,
- elszántság, egyenesség,
- újfajta kérdezési stratégia,
- lényegkiemelés,
- a vita felvállalása, érvek felsorakoztatása. (Szecsei - Tóth, 2005²⁸)
- A tanuló személyisége állandóan változik, alakul. Szeretne csak ő dönteni, de a pedagógus személyisége hat rá, kapcsolat jön létre köztük. A tanárnak már kialakult világképe van, de nyitott a más, kicsit eltérő világnézetre is.

4.4. *A tanulók kommunikációs viselkedése:* John Holt szerint a diákok két jellegzetes magatartását tanúsítanak: a „**gondolkodó**” és a „**produkáló**” tanulást. A „**gondolkodó**” technikát gyakorló gyerek sokszor jelzi, hogy nem értett meg valamit. Állandóan ellenőrzi magát, hogy megérti-e a hallottakat.

A főként **produkcióra törekvő** diák többször él a „találgass és figyelj” stratégiával: hozzákezd valamiről beszélni, de folyamatosan nézi a pedagógus arcát, és a

---

²⁷ Szitó Imre (2007): Kommunikáció az iskolában. Argumentum, Budapest

²⁸ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

válaszreakcióitól függően folytatja, amit elkezdett, vagy inkább teljesen más technikát követ ezután. . (Zrinszky, 2002²⁹)

R. J. Martin az USA-ban elemezte a tanulók „túlélési stratégiáit”, melyek akkor lépnek életbe, amikor a tanulók elfordulnak az iskolai élettől , (mert rendszeresen csalódnak, nem tudnak jól teljesíteni, vagy annyira akarják a sikert, hogy már azért nem sikerül teljesíteni). Ezeknek a technikáknak a létrejötte a tantervben kigondolt és módszertani okok miatt lehetnek.(Zrinszky, 2002³⁰):

.

- **A tökéletes tanuló:** úgy csinál, mint a ő mindig mindent megtenne a feladat legjobb megoldása érdekében, ő mindig mindent tud, amikor felszólítják, akkor flusztrált.
- **„Nem értem”:** ha elsőre nem tud válaszolni, inkább azt mondja, hogy nem érti. Így a pedagógusnak muszáj átfogalmazni a kérdést, így a felelet könnyebbé válik.
- **Visszakérdezés:** ez az előzőtől, csak egy kicsit másabb, az ilyen tanuló nem azt mutatja, hogy nem érti a kérdést, hanem ő is kérdez, ahelyett, hogy a pedagógus feltett kérdését válaszolná meg. Ennek a fajta tanulói viselkedésmódnak a pedagógusok könnyebben áldozatul esnek.
- **Jóváhagyás kicsikarása:** A diák szeretné, ha a pedagógus a mondandója közben mindig visszajelzést vár és addig nem is folytatja, amíg valamilyen formában ezt meg nem kapja.
- **Ámélkodó pillantás:** A diák sajtáságosan pillant a pedagógusra, mintha valami nagy butaságot beszélne. A tanár emiatt kellemetlenül érzi magát.
- **Minimax szisztéma:** A diák a feltett kérdést körülírja, nem ad rá olyan választ, amiből a tanár rájöhet, hogy tudja a választ, vagy nem. Mert nem a kérdésre nem konkrétan válaszol, ezért nem mondhatják, hogy nem jól érvel.
- **Halk beszéd és zagyva morgás:** Ha hangos olvasás a feladat és a diák olyan szót olvasna , amit még nem hallott, a hangja elhalkul és valamit zagyvál. ezzel azt akarja elérni, hogy az idegen szót a tanító mondja ki.
- **Eligazodás a tanító nonverbális jeleiből:** A hallgató nem verbális jeleket néz a tanár arcán és így el tudja dönteni, hogy jó-e a válasza, vagy a kérdése.

---

²⁹ Zrinszky László (2002): Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Budapest

³⁰ Zrinszky László (2002): Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Budapest.

- **Jelentkezési technikák:** a pedagógusok szeretik azokat a tanulókat is bevonni az óra menetébe, akik kerülnek a jelentkezést, . Emiatt szeretnek a tanulók jelentkezni még, ha nem is tudják a választ, így lehet, hogy el tudják kerülni , hogy felszólítsák őket.

A professzionálisan kommunikáló tanárok, már jól ismerik a gyerekeket és elérik, hogy ne legyen szükség az efféle manipulálásra.

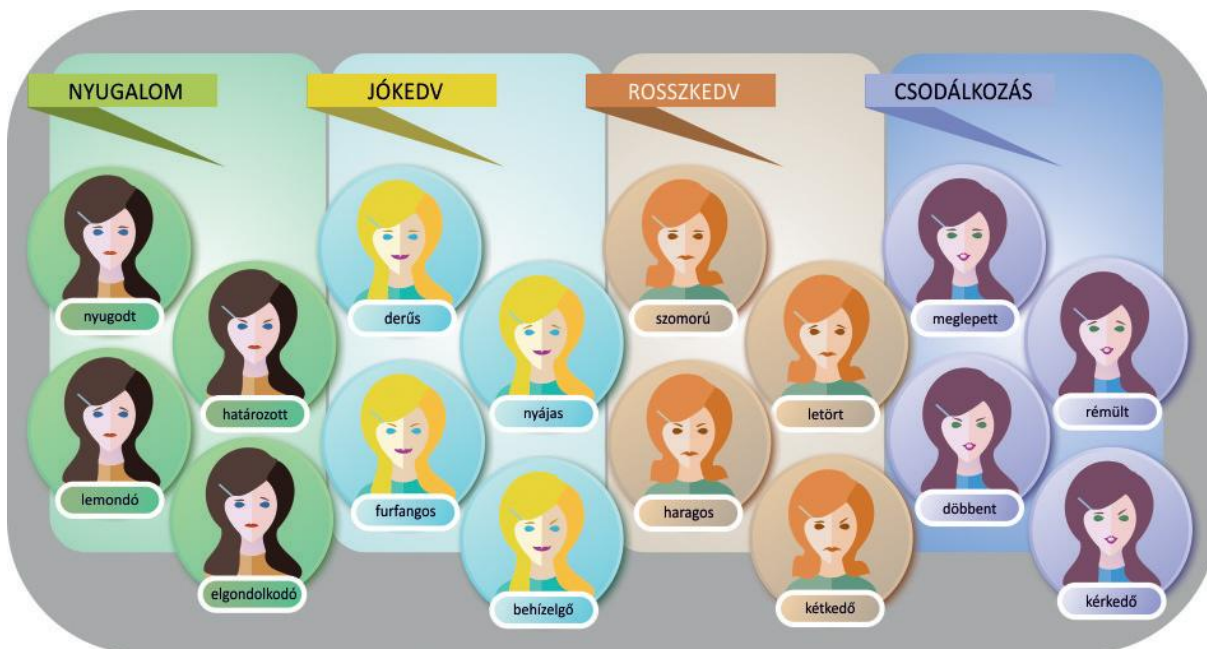
Vannak úgynevezett kommunikációs gátak, amelyek megnehezítik a tanuló-tanító közti zökkenőmentes információáramlást.

4.5. Ilyen kommunikációs gátak a következők:

- **Felszólítás, követelés.** Például: „ Hagyd abba a hisztit és végezd el a munkádat!”
- **Intelem, ijesztgetés.** Például: „Ha ötös akarsz lenni, tegyél többet érte!”
- **Szent beszédet mond, kioktatás.** Például: „A te feladatod, hogy figyelj a tanító nénire és a feladatokra. A család dolgai nem idevaló téma hagyd abba!”
- **Instruálás, meglátás, vagy kiút keresése.** Például: „Az lenne a legjobb, ha gyakorolnád otthon a bukfencet, akkor biztos ötöst kapnál rá..”
- **Kioktatás, ésszerűség.** Például: „Figyelj rá oda, hogy holnapig leadd az előadás anyagát!..”
- **Rosszállás, kifogásolás, helytelenítés,.** Például: „Nem is vagy bÉna, csak eljátszod, hogy ne kelljen kézen állni.”
- **Veszekedés, vitatkozás, vignettázás.** Például: „Olyan a magatartásod, mit egy óvodásnak, pedig ez gimnázium”.
- **Definiálás, vizsgálat, észrevétel.** Például: „Csak nem akarsz tollbamondást írni, azért csinálod.”
- **Elismerés, beleegyezés, helyeslés .** Például: „Nagyon gyors voltál. Így biztosan megnyered a futóversenyt.”
- **Buzdítás, lelkesítés, támogatás.** Én is ugyanilyen cipőben jártam, nemcsak te vagy így ezzel.”
- **Kíváncsiskodás, kérdezősködés..** Például: „Miért csak most jöttél be órára?”

- **Visszavonulás, kizökkentés, kicsúfolás, viccelés.** „Nem érünk rá most erre.,,
(Szecsei - Tóth, 2005³¹)

Meg kell értenünk, hogy amit mondunk többféle üzenetet hordoz magában, a diák ezekből válogat.

4.ábra Az érzelmek piktografikus ábrázolása

Forrás:

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/04_jasz/422a_mimikai_kommunikci.html

³¹ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

5. Befolyásolás a kommunikáció által

A kommunikáció segítségével, hatásával **befolyásolni** is tudunk, a tanár munkájában ez nagyon fontos tényező.

. A befolyásolás tartalma és megjelenési formája szorosan összefügg.

Megjelenési formák:

- erőltetés és ajánlat,
- tömegkommunikáció,
- rábeszélés. (Szecsei-Tóth, 2005³²)

Ez a kommunikációs típus magában foglalja a hatáskeltést.

- **Felszólítás és kötelezés**, ez a kommunikációs forma nem hagy kétséget afelől, hogy ki a főnök. Például: „Ne hintázz a széken!”
- **Egyezkedés**, itt a felek egyenrangúak, rá akarják venni az egymással kommunikálókat, valamilyen engedményre. Például: „Ha megcsinálod a házidat, nem kapsz egyet.!”
- **Nézeteltérés**, mely eleme az egyezkedés típusú kommunikációnak befolyásolásnak is, de ezt a nem a rosszindulat vezeti, hanem oldjuk meg a problémát.
- **Elfogadás**, melyhez társulhat vitatkozás, de a lényegen nem változat. Például házirend ismertetése, tudomásul vétele.

Befolyásolni akkor tudunk jól, ha a befogadó megérti mit miért mondunk és teszünk. (dekódolják). (Szecsei - Tóth, 2005; ³³Zrinszky, 2002³⁴)

5.1. Tömegkommunikáció

Az digitális tömegközlési eszközök által kevés idő alatt rengeteg emberhez jut el az tudnivaló. Az információ a nevelés, a pedagógiai kommunikáció szempontjából egyre fontosabb tényezővé válik. Az tájékoztatás, mint új forma jelenik meg , mely által az emberek máshogy látják a világot. Rengeteg új tudnivaló érkezik az emberekhez és nekik

³² Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

³³ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

³⁴ Zrinszky László (2002): Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Budapest.

meg kell találniuk a számukra fontosakat. Erre még nem biztos, hogy mindenki érett és felkészült. .Egymással ellentétes mondanivalók állnak szemben. Nekünk kell sokszor dönteni, de csak úgy tudunk, ha megértettük, amit el akartak hozzánk juttatni. Az állandóan változó megújuló világhoz alkalmazkodni kell tudni, amit a tanároknak kell megtanítani a gyerekeknek. Több szemszöget, érveket felsorakozva segíteni kell a fiataloknak és a szüleinek, hogy el tudják dönteni tényleg olyan-e a világ, ahogy a médiában látják, ahogy a média láttatni akarja. (Szecsei - Tóth, 2005³⁵)

5.2.Meggyőzés

A befolyásolás egy olyan típusa, amely az indoklásra épül. A pedagógiai kommunikáció ebben az esetben érvelés megvalósítására, megszilárdítására, vagy átalakítására mutat. Ez hosszabb ideig tart. A valódi érvelés után annak átalakítása macerás, sok gondot okoz. Más esetben a meggyőzés nem volt száz százalékos, csak felszínes.

5.2.1.A meggyőződések előrelépésnek három fázisa van:

1. A szituatív jellegű elfogadás fázisa:

- az adott tényállás hív elő valamilyen elgondolást,
- nem valósul meg meggyőzősként vitás szituációkban.

2. A stabilizálódás fázisa:

- kisebb mértékben függ a tényleges helyzettől,
- az akarat még nem akkora, hogy győzzön.

3. Az alapelvvé válás fázisa:

- megtörténik a meggyőzés.

A tudás memorizálása során a meggyőzés nagyon fontos eleme, hogy a tanulók tisztán lássák azt az ésszerű utat, mely bizonyos elgondolások,teóriák kialakulásához kísér.

A meggyőzés teljesen más, mint a rábeszélés. A **meggyőzés** során logikus gondolatokkal karöltve akar a tanár hathatós eredményt elérni, sejtve hogy a tanulóknak lesz reakciója rá. A **rábeszéléssel** azonnal pozitív eredményt akarunk kivívni, akár a józan érvelési eszközöket kizárva, és mindent szabad alapon.

---

³⁵ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

A meggyőzés fontos tagja, hogy az hallgató **teljesen elfogadja** – az információkat, tehát kialakul az egyéni képe. A meggyőzés fontos alkotórésze a kommunikálók közötti bensőséges viszony. (Szecsei - Tóth, 2005³⁶)

A túlzó, látványos befolyásolási szándék negatív hatást válthat ki. Visszautasítást, agressziót okoz az eltitkolt befolyásolási akarat, a **manipuláció**.

5.3.Manipuláció: latin eredetű szó, "jelentése" kezelés, bánásmód. A *manipuláció* egyfajta másokra hatás, amelynek célja a világnézet átállítása, a magaviselet, a cselekvés, az emóció átalakítása, átváltoztatása.

Legcélravezetőbb, ha nem rejtegeti a pedagógus hogy hatni akar a gyerekre , ugyanakkor nem szólja le a tanuló beállítottságát. Az életkori összefüggések figyelembe vétele nagyon fontos:

- a diákokat meggyőzni a mi igazunkról elég nehéz, mert az ő világnézetük, hogy miről mit gondoljanak még alakulóban van.
- kamaszkorban a gyerekek már fogékonyabbak az effajta kommunikációra, de az függetlenné válásuk, nagyban befolyásolják őket.
- a felnőttek a már kialakult világnézetükhöz tartják magukat, ha mégis muszáj valamiért változtatni rajta, akkor ún. „kimagyarázó indoklást” vetnek be. A fiatalabbaknál könnyebben történik meg , mint az idősebbeknél. (Szecsei - Tóth, 2005³⁷)

A meggyőzés akkor hoz eredményt, ha akit meg akarunk győzni, az szem előtt van. Ebben a nyelv nagy szerepet játszik. (Szecsei - Tóth, 2005³⁸)

---

³⁶ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

³⁷ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

³⁸ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

5.4. *A tanári kommunikáció színterei:*

Többféle szempont szerint lehet osztályozni:

- az oktató-nevelő tevékenység irányítása alapján:
  - külsődleges (intézményi közegben)
  - informális (otthoni, közegben)
- a személy, vagy társaság élettartama szerint:
  - óvodai terem, iskolai osztályterem, kollégiumi közös szoba egyetemi aula
- az oktató-nevelő munka minősége szerint:
  - elméleti oktatás (tanóra, beszámolóként)
  - gyakorlati oktatás (gyakorlati helyszínen)

A tanári színhelyekkel kapcsolatban kötelező, hogy a környezet a lehető legjobb legyen, minden szempontból tökéletes, a lehető legjobb működési feltételek mellett, jól érezzék magukat a benne tartózkodók .

A legjobban működő tanulási-tanítási légkör megteremtése.

Segítséget szeretnénk nyújtani, hogy a tanítási-tanulási környezetet a lehető legjobban kialakítsák.

– **Nagy hangsúlyt kell fektetni arra, hogy egységben legyen az egész környezet.**

A lehetséges alkotórészeket úgy gondoljuk át, mint amelyek az óvodának, iskolának és környezetének, mint egésznek alkotóeleme, és úgy, mint amelyek magukban is individuális egészek.

– **Folyamatosan törekedni kell a pozitív változásokra.**

Ha tervezzük pl. az iskola épületét, törekedni kell a lehető legjobb, legkomfortosabb építmény megépítésére, kialakítására.

Ha több épületből tervezünk végül egy egységeset, figyelnünk kell, hogy végül egy egységgé váljanak.

– **Arra is figyelnünk kell, hogy az előtte lévő utak rendben legyenek, legyen hol megállni.**

A szellőségre kell törekedni inkább, nem szabad agyon zsúfolni.

Nem árt, ha az iskola előtt vannak fák, zöld terek, virágok. lehet együtt majd virágot ültetni, gyomlálni, ez egy jó szabadidős elfoglaltság a gyerekeknek.

Érdemes arra is nagy hangsúlyt fektetni, hogy az elromolható felületeket, részekhez jól hozzá lehessen férni, ha későbbiekben javításra szorul, könnyen hozzá lehessen férni.

A fentiekből következik, hogy, a pedagógiai terek korszerűsödése, a pedagógia fejlődésének eredménye. A szakszerűség előrehaladása és a tanári munka hathatós megvalósulása segítik egymást, ettől a pedagógiai tér is átalakul, tehát egy új tér, vagy épület megvalósulását, először mindig új és új szükségletek előzik meg. (Sanda, 2009. 225.) ³⁹Így tehát fontos megkérdezni az ott dolgozó pedagógusokat, felhasználókat. Ők, az ott dolgozók tudják a legjobban, mitől lesz komfortos az épület, illetve hogyan tudjuk még komfortosabbá tenni.

---

³⁹ Sanda István Dániel (2009): A pedagógiai terek vizsgálata – Különös tekintettel a XX. századi magyar iskolára. Doktori disszertáció.

6. Vizuális kommunikáció

A professzionális kommunikációban nagyon fontos szerepe van, a vizuális kommunikációnak, a szemléltetésnek.

A vizuális kommunikáció során az agyunk optikai ingereket keltő alkotórészeket értelmez és vizuál képként. (Kovács, 2008⁴⁰) A kép, akármiért is készült, a kommunikálás eszközének fogható fel. . A kép általában mindig valamilyen jelentéstartammal bír, de egyáltalán nem valószínű, hogy aki nézi az felismeri.

A kép célja a kollokáció, nem pedig a precíz reflexió. Vélekedések, perspektívák, eljárások élményadására törekszik. Főleg a gondolkodásunkat veszi célba, legyünk rugalmasabbak, nyitottabbak, illetve a társadalmi egyezmények és professzionális szimbólumrendszere, annak ismerete határozza meg, hogy mennyit fogunk fel a képek, ábrák jelentéstartalmából. Az ábrázolással képek segítségével szemléltetjük a valóságot: azaz valóságot szeretnénk leképezni. A leképezés lehet teljesen pontos vagy szimmetrikusan fogyatkoztatva. Az ábrák szemléltetése történhet számítógép segítségével , vagy ember által rajzolva, lehet skiccelve, vagy teljesen profi munka.

Az oktatásban **a tananyag vizualizálása**, látványa, elősegíti a lecke könnyebb megértését, befogadását. A pedagógusoknak minél jobban törekedniük kell arra, hogy a tanórák változatosak, élvezhetőek legyenek.

6.1. Az iskolákban a **szemléltetés** során fontos szerepet kap a vizuális kommunikáció, mert a közlés így gyorsabban elsajátítható, ha nem csak verbális csatornán jut el hozzánk, hanem más csatornákon is, érzékszerveinken keresztül.

6.1.1. *A szemléltetés alkalmazásának indokai:*

- jól kiegészíti a verbális oktatást,
- segít(het) fenntartani a tanulók figyelmét és motivációját,
- a többcsatornás információ feldolgozás fokozott szellemi aktivitást eredményez(het).

---

⁴⁰ Kovács Gábor (2008): A láthatóvá tett gondolat. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest.

6.2. A **formalizáció** fontos tényezője a tanítás-tanulási folyamatnak. A nem teljes formalizáció elemei a kimutatások és a szövegtervezetek. Sokat segítenek, hogy megértsük a tartalmat, mert a beszéd láthatóvá tételéről van szó betűjelek, számjelek támogatásával.

Az oktatás eredményességének növelése lehet, ha a tanár a látható ingereket vegyíti a hozzáillő aktivitással. Ennek folyamánya lehet a vizuális ingerek elgondolkodtató felosztása, a diákkal együttműködve szemléltetni. A passzívan szemléltető tanár használhat vizuális eszközöket a szemléltetésre, így a tanítást, a tanórát eredményesebbé, színeesebbé tudja tenni. (Szecsei - Tóth, 2005⁴¹). Az iskolákban általában nagyon sokfajta **szemléltetőeszközből** választhat a pedagógus, ami könnyebbé teheti a tanulók dolgát, a megértés is sokkal eredményesebb. (Bubik, 2013⁴²). Az osztályterem falán szemléltető plakátok, a nyelvtani szabályok tanulását segítő illusztrációk. Korábban nagy divat volt írásvetítőt használni. Az írásvetítő fóliákat bármely témakörhöz eredményesen használták, a haladó kornak köszönhetően már interaktív táblákat használhatunk, prezentációkat készíthetünk a számítógépen és más mobil eszközök felhasználása is rengeteg lehetőséget kínál. (Ósz, 2012⁴³) A cél ugyanaz, amit fejleszteni akarunk, de már modernebb eszközökkel.

---

⁴¹ Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (2005): Pedagógiai kommunikáció. Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

⁴² Bubik Veronika (szerk., 2013): Vizualizáció a tudománykommunikációban. ELTE TTK, Budapest.

⁴³ Ósz Rita (2012): Mobil generáció az oktatásban. In: Tóth Péter (szerk.): A szakmai tanárképzés szolgálatában: Tisztelgő kötet Varga Lajos 80. és Hassan Elsayed 70. születésnapja alkalmából. DSGI, Székesfehérvár, 131-139.

5.ábra: IKT eszközök

Forrás: (http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/04_jasz/422a_mimikai_kommunikcio)

7. Összegzés

A szakdolgozat célja, hogy összefoglalja, hogy milyen utakon lehet a kommunikációt hatékonyra tenni, magas fokon üzni, illetve, milyen jelentőséggel bír, ha valaki már professzionálisan kommunikál.

További célja a szakdolgozatnak, hogy megismertesse az olvasót, hogy milyen módszerekkel lehet a kommunikáció még hatékonyabb. hogy megismerjék a pedagógiai kommunikáció eszközeit, színtereit és résztvevőit, sajátos kifejezőmódját.

A pedagógiai kommunikáció célja a személyiségfejlesztés, az azt kibontakoztató szándék.

Az iskolai kommunikációt különböző mennyiségi és minőségi mutatók szerint vizsgálhatjuk. A dolgozat megismerteti a tanári beszédstílust befolyásoló tényezőivel, és a, a diákok verbális kommunikációjának lehetséges problémáira, hiányaira.

A tanári előadás, a magyarázat, valamint a megbeszélés funkcióit és jellemzőit mutatja be, és a tanári kérdések típusait, és a kérdezés szabályosságát mutatja be. Megismerkedünk a vitával, érveléssel, ennek módszereivel. Hogyan lehet jól érvelni, mind a pedagógus, mind a tanuló oldaláról.

A tanári dicséret milyen mértékben befolyásolja a gyerek mindennapjait, személyiségét.

Bemutatom a verbális és nem verbális kommunikáció sajátosságait, előnyeit-hátrányait.

Mennyire segítheti és hátráltathatja a tanórát, a tanár és a gyerek munkáját, a külső környezeti tényezők, illetve az időbeli elosztás mennyire fontos lehet.

Megismerkedhetünk a hatékony és a kevésbé hatékony pedagógussal, a fegyelmezással, hogyan tudjuk befolyásolni a kommunikációt, milyen eszközök, technikák kellenek hozzá.

Megtudhatjuk milyen modern technikákat alkalmaznak a tanárok a kommunikációjukban, mennyire nagy elvárás ez a mai világban, mennyire fontos egy komfortos tanulási környezetet kialakítani, hogyan teszi ez még könnyebbé a kommunikációt.

Végezetül, hogyan változott meg a mai korra a tanár-diák közti kommunikáció.

Summary

The aim of the thesis is to summarize the ways in which communication can be made effective, high-level, and how important it is for someone to communicate professionally.

Another purpose of the thesis is to familiarize the reader with the methods that can make communication more effective. to get acquainted with the tools, scenes and participants of pedagogical communication, their specific expression.

The goal of pedagogical communication is personality development and the intention to develop it.

School communication can be assessed by various quantitative and qualitative indicators. The thesis introduces the factors influencing the teaching style of the teacher and the possible problems and shortcomings of the students' verbal communication.

It presents the features and features of the teacher lecture, explanation, and discussion, and presents the types of teacher questions and the regularity of the questioning. We get to know the debate, the argument, its methods. How to argue well from both the teacher and the student side.

To what extent does teacher praise affect the child's everyday life and personality.

I present the peculiarities and advantages of verbal and non-verbal communication.

How much can help and hinder lesson, teacher and child work, external environmental factors, and time distribution.

We can get to know the effective and less efficient teacher, the discipline, how we can influence the communication, the tools and the techniques it needs.

We can find out what modern techniques are used by teachers in their communication, how much this is expected in today's world, how important it is to create a comfortable learning environment, how it makes communication even easier.

Finally, how did the communication between teacher and student change today?

Hivatkozási és jegyzetelési segédlet

Bóna Judit (-2012-): Hogyan mondanak vissza hallott szövegeket a középiskolások? *Anyanyelv-pedagógia*, 2. szám. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=379> (utolsó letöltés márc.19.)

Bubik Veronika 2013, (szerk.) : *Vizualizáció a tudománykommunikációban*. ELTE TTK, Budapest

Buda Béla (-1988-): *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Membrán könyvek sorozat, Tömegkommunikációs kutatóközpont, Budapest.

Falus Iván 2013, (szerk.): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

Forgács József (-1989-): *A társas érintkezés pszichológiája*. Gondolat, Budapest.

Forgó Sándor (-2001-): *Kommunikáció-elmélet*. Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet, Eger.

Hatvani Andrea-E. Varga Magdolna - Taskó Tünde (-2001-): *Személyiség és szociálpszichológiai alapismeretek*. EKF, Eger.

Herbst Mária (-2011-): *A tanári beszédviselkedés jellemzői*. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.

Johnson, O. W. (-1979-): *Educational psychology*. Prentice Hall, New Jersey

Knapp, M. L. (1972): *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Holt, Rinehardt and Winston, New York, 1–24. In: Horányi Özséb (2003, szerk.): *Kommunikáció I–II*. Typotex, Budapest. 2/48–64.

Keszi-Harmath Dániel (-2013-): *Tanár-diák kommunikáció a Facebookon*. In : Drávucz Fanni - Haindrich Helga Anna - Horváth Krisztina - Karácsony Fanni: *Félúton 8.* – a nyolcadik Félúton konferencia (2012) kiadványa. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest. 143-154.

Laczkó Mária (-2007-): *Napjaink tizenéveseinek beszéde szóhasználati jellemzők alapján*. Magyar Nyelvőr, 173-184.

Ősz Rita (-2012-): *Mobil generáció az oktatásban*. In: Tóth Péter (szerk.): A szakmai tanárképzés szolgálatában: Tisztelgő kötet Varga Lajos 80. és Hassan Elsayed 70. születésnapja alkalmából. DSGI, Székesfehérvár, 131-139.

Sanda István Dániel (-2009-): *A pedagógiai terek vizsgálata – Különös tekintettel a XX. századi magyar iskolára.* Doktori disszertáció.
http://ppk.elte.hu/2009/images/stories/_UPLOAD/DOKUMENTUMOK/Nevelatudomány_PhD/sanda_diszertacio.pdf(utolsó letöltés április 8.)

Szecsei Anna Mária-Tóth Erika (-2005-): *Pedagógiai kommunikáció.* Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet, Budapest.

Szitó Imre (-2007-): *Kommunikáció az iskolában.* Argumentum, Budapest.

Szivák Judit (-2006-): *Kommunikáció az iskolában.* In: Golnhofer Erzsébet (szerk.): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Az iskolák belső világa.* Bölcsész Konzorcium, Budapest, 29-39.

Vincze Tamás (-2000-): Attitűd és nyelvhasználat. *Új Pedagógiai Szemle*, 7-8. sz. 40-47.

Zrinszky László (-2002-): *Gyakorlati pedagógiai kommunikáció.* ADU-FITT IMAGE, Budapest.

Zsolnai József (-1996-): *A pedagógia új rendszere címszavakban.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

8. Irodalomlista

A kommunikáció fogalma

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kommunik%C3%A1ci%C3%B3> (utolsó letöltés március 18.)

A manipuláció fogalma: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Manipul%C3%A1ci%C3%B3> (utolsó letöltés április 8.)

Bokor József- Szabó Tibor (-2000-): *A kommunikáció elmélete és gyakorlata*. Booklands Könyvkiadó KFT Békéscsaba.

Dr. Holik Ildikó- Dr. Sanda István Dániel(-2015-): *Tanári kommunikáció*
Óbudai Egyetem

<https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013->

[0002 tanari kommunikacio/tananyag/JEGYZET-03-](https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_tanari_kommunikacio/tananyag/JEGYZET-03-)

[1.1. Bevezetes a kommunikacio.html](https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_tanari_kommunikacio/tananyag/JEGYZET-03-1.1_Bevezetes_a_kommunikacio.html) (utolsó letöltés április 8)

<https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013->

[0002 tanari kommunikacio/tananyag/JEGYZET-05-](https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_tanari_kommunikacio/tananyag/JEGYZET-05-)

[1.2. A tanari kommunikacio al.html](https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_tanari_kommunikacio/tananyag/JEGYZET-05-1.2_A_tanari_kommunikacio_al.html) (utolsó letöltés március 18.)

Terestyéni Tamás(-2006-): *Kommunikációelmélet. A testbeszédtől az internetig*. AKTI_TYPOTEX, Budapest

Ábrák

1. www.daycommunications.ca/newsAndViews.html (utolsó letöltés március 18.)
2. <http://caleboy.files.wordpress.com/2012/10/greek-education-then-and-now>. (utolsó letöltés március 18.)
3. <http://studentkries.de/blog/wp-content/uploads/2013/07/130725-lehrer-kann-mich-nicht-leiden.jpg> (utolsó letöltés március 18.)
4. http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/04_jasz/422a_mimikai_kommunikci.html (utolsó letöltés április 8.)
5. http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/04_jasz/422a_mimikai_kommunikci.html (utolsó letöltés április 8.)